

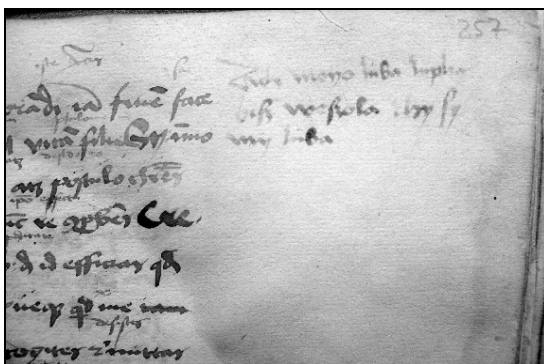
Edward Wornar

Serbska sada w rukopisnej zběrce z lěta 1510

We wobłuku projekta DFG katalogizuja so tuchwilu w centrumje za rukopisy na Lipsčanskej uniwersiće mjeńše srjedźowěkowske rukopisne wobstatki w Sakskej, kotrež namakaja so we wšelakich institucijach kaž w farskich archiwach abo klóšterskich bibliotekach.¹ W zwisku z tym je so při přehladowanju wobšěrneho zwjazka ze šesnateho lěstotka njedawno marginalija namakała, kotraž so sobudźělačerjej Matthiasej Eiflerej słowjanska zdaše. Tohodla je so ze mnu skontaktował a so mje za mojim měnjenjom woprašal.² Rukopisna kniha je wot awtora datowana na lěto 1510 a pochadza z wulkej prawdžepodobnosću přenjetnje z klóštra dominikanow we Łukowje, kiž je so 1555 jako sčěwk reformacije rozpušćił. Wona bu wot pisarja prawdžepodobnje za jeho studij napisana. Po njeznatych pučach dósta so rukopis do Jawornika³ pola Zhorjelca, hdžež so 1830 přeni raz w zapisku farskeje knihownje jewi.⁴

Jedna so wo zběrku wšelakich lačonskich – klasiskich kaž pozdžišich – tekstow, kotrež su so za šulske potreby zestajeli a kotrež su z lačonskimi a němskimi glosami komentowane. Zběrka wobsahuje psalter z komentarami, Owidowe „Remedia amoris“ [= Lěki pře lubosć] a Terencowu komediju „Andria“, nimo toho „Carmen de die Dominiacae Passionis“ italskeho humanista Filipa Beroalda [Tdh].

Na łopjenje 257r namaka so slědowaca marginalija pódla dialoga z Terencoweje komedije „Andria“:

¹ Přir. Mackert 2010 z nadrobnym rozpisanjom projekta. Projekt wobsahuje farski archiw w Jaworniku, tachantsku biblioteku w Žitcu, tachantsku biblioteku w Naumburgu, měšćanske biblioteki w Lipsku, muzej za stawizny města Lipska, hród w Rochlicach, Zwjazkowe zarjadniske sudnistwo w Lipsku a Němsku narodnu biblioteku w Lipsku. Dohromady je so 94 manuskriptow ze zažneho 10. hač do zažneho 16. lěstotka skatalogizowało, štož wotpowěduje trochowanej štwórcinje wobstatka rozbrojenych rukopisow. Lipsčanska uniwersita ma z něhdže 2.200 srjedźowěkowskimi rukopisami najwjetšu zběrku w nowych zwjazkowych krajach.

² Wutrobny džak za to kaž tež za wšu informaciju wo rukopisu a jeho stawiznach kaž tež za wobraz Matthiasej Eiflerej a nawodže centruma Christophej Mackertej.

³ Wosebitosć farskeje biblioteki w Jaworniku je, zo je so tu srjedźowěkowska biblioteka zdžeržala, štož je rědkosć.

⁴ Přir. zapisk wo rukopisu w datowej bazy centruma za rukopisy Lipsčanskeje uniwersity pod <http://www.manuscripta-mediaevalia.de>; čišćana wersija kataloga wuńdže najskerje po zakončenju projekta w aprylu 2015; tuchwilny tekst je mi Matthias Eifler k dispoziciji stajil.

Kaž je widžeć, je marginalija z druhej ruku napisana hač hłowny tekst; po mēnjenju kolegow z centruma za rukopisy pak je jasne, zo bu wona, sudžo po čornidle a wašnju pisanja, krótko po nastaću rukopisa napisana, potajkim w zažnym 16. lētstotku. Tekst hodži so čitać jako:

Ach moyo luba lupka / biß weßola thy sy / my luba.

To interpretujemy jako

Ach moja luba lubka, by(d)ż wjesola, ty sy mě/mi luba.

Hižo zwjeršny pohlad na sadu wujewi, zo móže jenož serbska być. Na to pokazuje leksikon (*luba, lubka* vs. č. *milá*, p. *mila, droga*) runje kaž morfologija a fonetika (*by(d)ż* město p. *bađź*, č. *bud'*, *wjesoly* město č. *veselý*, *sy* město p. *jesteš* abo *ješ*, č. *jsy*). Bóle zawite je prašenje, hač je sada hornjoserbska abo delnjoserbska. Z delnjoserbskim přechodom *o > ó* po labialu abo welaru njetrjebamy za 16. lētstotk ličić (a hišće mjenje z tym, zo so w předpismowstwowej dobje *ó* piše). Tamnej městnje *biß* a *my* njemóžemy jednozmyslnje wučitać. Za to faluja na jednym boku dalše słowa ze samsnymi zwukami, zo bychy so pisanja přirunować hodželi, na druhim boku njemóžemy tak a tak za tutón zažny čas ze spuščomnym, fonematiskim prawopisom ličić. Tuž njemóže so rjec, hač steji *biß* za *bydź* abo za *byž*; woboje je móžna dialektalna (a w starych pomnikach kaž w spisownej serbšćinje dokładžena) forma 2. sg. imp. wot hs. *być* resp.ds. *byś*. Runje tak njemóžemy jenož na bazy teksta rozsudzić, hač steji *my* za ds. *mě* abo za hs. abo Slepjanske *mi*.

Forma *weßola* drje hodži so skerje jako hornjoserbska (abo Slepjanska) interpretować; ds. mamy džensa kaž tež w staršich tekstach nimale bjez wuwzaća *wjasoly*, a na zapadže (potajkim tež na terenje Łukowa) je přechod *'e > 'a* wosebje konsekwentnje přewjedzeny.⁵ Mamy pak formu *wesselly* pola Mollera⁶ dokładženu, tak zo móžemy ju za delnjoserbšćinu zažneho 16. lētstotka akceptować a ju runje jako argument za zažne datowanje tutoho rěčneho pomnika wužić.

Hladajo na to, zo pochadža rukopis z Łukowa a zo je marginalija za jeho Łukowski čas nastala, zda so najbóle prawdžepodobne, zo je awtor był Delni Serb. Nadpadnjetej pak hišće slědowacej wěcy: Přrěnja je pisanje *moyo* z *o*, hačrunjež móže so jenož wo formu *moja* jednać. Druha je fonetiske pisanje *lupka* – tajke pisanje alofonow so hewak w starych serbskich tekstach njejewi.⁷ Woboje hodži so z tym wujasnić, zo pisar njeje serbsce móhl, ale zo je sej sadu nawučić dał a sej ju zapisał, zo by sej ju jednorišo spomjatkował – tak kaž je ju słyšał. Tak wujasni so pisanje *lupka* z tym, zo pisar njeje zwisk k atributej *luba* spóznał. Přez sandhi wujasni so labializowanje *a > o* w *moyo*, dokelž móžemy pola *l* w *luba* dla asimilacije na slědowace *u* z kulojćenjom hubow ličić; a zaso njeje pisar bjez znajomosćow serbšćiny tutón zjaw, kotryž rodženemu Serbej při rěčenju ani njenadpadnje, jako alofoniju hódnoćić móhl.

Motiwacija zapiska njeje cyle jasna: Na sobušulerku so tute wuznaće lubosće njeje móhlo měrić (wšak běchu šulerjo tehdy bjez wuwzaća hólcy), a zwisk z tekstem, pódlu kotrehož steji, njeeksistuje. Tež wo wujasnenje wučerja, kiž je so zapisało, móže so lédma jednać. Tuž móhlo so spekulować, zo je so snano šuler klósterskeje šule, kiž

⁵ Hlej SRA 14, 69 scć. a kartu 10.

⁶ Přir. Šewc 1958, tež Šewc 1959 *wjesele* w „jogo z wjeselim górze wezeš“ 9v.

⁷ Wutrobny džak Fabianej Kaulfürstěj, kiž je mje na to skedźbnił.

serbsce njemóžeše, do serbskeje holcy zahladał a so serbskeho sobušulerja woprašal za sadu, kotruž móhl swojej lubce přednjesć, hdyž ju přichodny raz wuhlada.

Hačrunjež njehodži so dokładny datum nastaća zapiska zwěsćić, pochadza sada ze zažneho 16. lětstotka a je z tym z wulkeje prawdžepodobnosću najstarši znaty dokład serbšćiny. Wosebite městno ma sada tež přez to, zo je swětna, a to w času, z kotrehož znajemy hewak jenož modlitwy a přisahi.⁸

Literatura

- [Mackert 2010] Ein reicher Fundus für Neuentdeckungen. Start für ein DFG-Projekt zur Erschließung mittelalterlicher Klein(st)bestände in Sachsen und dem Leipziger Umland am Handschriftenzentrum der UB Leipzig, w: BIS – Das Magazin der Bibliotheken in Sachsen 3 (2010) 4, S. 250–253. URL: <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bsz:14-qucosa-63303>, citowane 28. 5. 2011
- [SRA 14] Serbski rěčny atlas 14. Sorbischer Sprachatlas 14. Historische Phonologie / bearbeitet von Helmut Faßke, Ludowe nakładnistwo Domowina, Budyšin 1993
- [Šewc 1958] Heinz Schuster-Šewc, Vergleichende historische Lautlehre der Sprache des Albin Moller. Ein Beitrag zur Geschichte der niedersorbischen Sprache, Akademie-Verlag, Berlin 1958
- [Šewc 1959] Albin Moller, Niedersorbisches Gesangbuch und Katechismus, Budissin 1574 / Hrsg. und mit einem Vorwort versehen von H. H. Bielfeldt und H. Schuster-Šewc, Akademie-Verlag, Berlin 1959
- [Šewc 1967] Heinz Schuster-Šewc, Sorbische Sprachdenkmäler. 16.–18. Jahrhundert, VEB Domowina-Verlag, Bautzen 1967
- [TdH] Tag des Herrn, Internetausgabe 2011, Ausgabe 20, URL: http://www.tag-des-herrn.de/front_content.php?client=8&lang=9&idcat=3053&idart=17220, citowane 28. 5. 2011

⁸ Přir. Šewc 1967.